

ДОБРО

3

анничко, на ногах старі татові чоботи, більші, як він самий.

Стар розглядатися. Думає мабуть: куди б то Йому побігти. Ага, вже знає. Махає головою і давай над потічок. В татових чоботях таки тяжко бігти, але він на те не зважає. Біжить та оглядається, чи батько не бачить. Стає, щось думає. Підбіг до корча лозини, витягає старий заржавілий ніж /знайдений минулого року, як тато орали/, тне лозу приговорюючи: „оця буде на наїлку, бо вона тонка і гнучка, а оця також, ну... а на що була б добра оця? Ага, добре, добре, з цієї буде гарний лук, а з цієї стріли, вона ж рівна, рівна, як стріла. Ото, як зроблю собі лук, ато буду стріляти... А як Мілько відбере? Він же старший від мене і мама вже Йому кажуть, що він парубок. Та який він парубок... Ех, та я, як переживу ще зо сто років, то буду більшим від нього парубком. О-о, тоді то я тобі покажу, як схоочеш від мене лука забрати. А може він від мене не відбере... А от замтого року не відібрав. О, Правда! Тамтого року він мені був зробив такого гарного лука, що мій лук був найгарнішим від усіх луків, які мали хлопці... А як він стріляв далеко. Натягнеш і пу-пу, і стріла полетіла-полетіла. А ми йдемо, чисто, як військо! Ох, як я люблю бавитись у військо, страх, як люблю... Струнко!.. Ліворуч!... Праворуч!... Ходом Руш!... Стати-Стій!... Чисто, як наші хлопці в читальні. Раз... Два... Раз... Два... Ну, але вони вже великі, а я малий ще... Вони мають такі великі палиці, а ми малі маємо луки, я маю шаблю, таку малу, дерев'яну шаблю, а вони мають палиці. А може вони мають кріси?... О, напевно мають. Я знаю, що мають, але нам не хочуть показати. Я добре пам'ятаю, як Стедик і Синьота забили в лісі того якогось грабього з Копичинець, то я бачив, як в них забрали „гвер“, більший від мене. Його заб-

рали польські шандарі разом з Синютов і Стециком. Ага, правда! А ще як мого вуйка був простріли якийсь чоловік і вуйко був потому чогось дуже хорий і довго лежав... Ну, то чим вуйка простріли, як не "гвером"... Що, ні? А може луком? Ні, ні, мені тако казали, що крісом. - І чому я такий малий? - Ех, щоби я вже раз був великий. Я б собі десь дістав криса. Ну, і що я ним робив би? Що? О, я знаю, що! Я сховав би його добре. Ну, а потому ні-пом би і постріляв би всіх шандарів. Всіх-всіх, щоб більше нікого не забирали до криміналу і нікого не били.

- Зенку!... Зенку!... - пронеслось раптом.

- Зенку!... Де ти?! Лайдак, не хлопчиської.. Зенку, ходи сюди!... -

"Йду, йду!" І, покинувши всі свої мрії, помчав на поклик матері. Оглядається. "Ох,... Забув взяти лозу на лука". Біжить та оглядається і раптом ба-бух в калабану, тільки ноги в татових чоботях та білі кучері сплили. На виручку прибігла мати.

- А ти, лайдаку, один! - І давай витягати з калабани.

" "

- Друже Провідни^к - Прошу прийняти мене в повстанці!...

"Вас?... Вас, говорите, прийняти в повстанці... А то хто Вам сказав, що ми приймаємо хлопців в повстанці..."

- Мені ніхто не говорив, але я знаю, що як-що комусь загрожене перебування вдома, то повстанці таким людям дають захист у себе.

"А що, хіба Вам що грозить?"

- Так!... Могого брата вбили поляки в місяці лютому цього року, як він йшов на організаційний зв'язок через село Майдан. Про це довідалися большевики, могого батька заареш-

тували, це нібито за те, що батько співпрацює з повстанцями та їх передержує. Мати втекла з дому разом зі мною. -

"То чому ви не криєтесь разом з матір'ю?"

- Мені критись з мамою є дуже тяжко і нас разом можуть скоріше зловити. Крім того, я сильно хочу йти в повстанці. Хочу боротись разом з іншими за волю України та пімстити смерть свого брата і других наших героїв.-

"Скільки ви маєте років?"

- Повних сімнадцять ще не маю. Ви, друже Провідник, не дивіться, що я малий виглядаю, я буду виконувати ту саму роботу, що і великі. -

"Яка у вас освіта?"

- Я скінчив лише чотири класи народної школи. Перестав до школи ходити через війну.-

"Учитись хочете?"

- Хочу, але як буду учитись. -

"Добре! А большевиків не будете боятись?"

- Ні! - Чого ж мені їх боятись? Большевики для мене не є страшні, коли я буду мати в руках зброю. Сам ходити нікуди не буду, а з вами мені нічого боятись, хоч би прийшлося і вмерти. З крісом я знайомий добре, я навіть маю свого власного кулемета, котрого потягнув з большевицького воза підчас передової. Гранати маю також. Стріляти навчився з кулемета і з кріса. Набоїв маю коло тисячі штук і ще можу дістати їх в товаришів. Одні тільки... Пролу дозволити мені бути з вами.-

"Но, а що буде, коли вас заскочать десь не-надійно большевики і зловлять. Знаєте повстанча боротьба є дуже тяжка і небезпечна. Вам може й не під силу видержати її. Повстанцям дуже часто приходиться терпіти голод, холод, всякі невігоди, бої з окупантами. Ви молодий ще. Подумайте добре. Вступивши в повстанчу боротьбу, ви втратите всі приємності життя. Можете втратити навіть саме життя... Поду-

майте!... Може краще буде для вас критись від большевиків покищо самому, а потім...

- Друге Провідник! Про це все, що ви мені говорили, я думав навіть дуже багато. Мені не стравне ніщо... Я не боюсь невгод. До невгод я привик змалку. Я хочу бути повстанцем, як багато інших. Я хочу віддати всі свої молоді сили для добра загальної справи, для України я готов віддати все, все, що маю найдорожчого, я кожної хвилини готов віддати без жалю своє молоде життя на вівтар Батьківщині.-

"А якщо попадете живим в руки большевицьких катів, то що буде?"

- В большевицькі руки я не хочу потрапити, але може трапитися всяко, тому клянусь тут перед вами, що нікого і нічого ворогові не зраджу. Ворог від мене не довідається нічого, навіть шляхом тортурування мене.

"Добре! Ввечорі зголоситесь до моєї боївки. Побудите трохи, а потім побачимо, що з вами робити. Як вас кликати?"

- Я дуже хотів би називатися Оріхом.

"Добре, друже Оріх, можете відійти".

" "

Початок весни. Смеркає. Заходьче сонце, кидає своє останнє золоте проміння на стомлену цілоденною працею землю, немов голубить, обнімає її перед відходом на цілонічний спочинок. Лісові дерева граються золотом заходу...

- Хлопці, збірка!

Немов на кивок чарівної різки, заворушились куці, з яких почали виходити сірі постаті, узброєні в кріси і автомати.

- В лаву ставай! Струнко! На стан! Відчисли!

- Один, два... десять... чотирнадцять... двадцять два!

- Струнко!... Наливайко! - "е", -Троян! - "е", - Пімста! - "е", - Хвиля! - "е" - вийти з лави!... - Оріх! - "е", - Крук! - "е". Також вийти! Прошу стати он там, на боці. - Грім! - "е". - вийдіть. Долучити! Друже Грім! вам передаю команду над тими, що лишаються. Про ваше завдання на сьогоднішній вечір поговоримо окремо. Викликані друзі підуть зі мною. - Струнко!... З місця розхід!

" " "

З темніючого лісу вийшло сім постатей. Розглядались по полі, хильцем попрямували на схід до Оришківської цегельні, розположеної на краю гадинківського лісу, вбік від шосейної дороги Коничинці-Чортків. Надходить ніч. Небо вкрилось золотими зірками, що миготять на блакитному українському небі, немов моргають, ніби всміхаються.

- Друже Наливайко, ви залягайте ось тут. Такі - Ви, друже Оріх, з кулеметом заляжете там, в тому рові... Як машина над'їде до того придорожного стовпа, бийте по енкаведусах. Ціляйте добре і не жалуйте патронів. - Ви, друже Троян, залягайте он там, за тими корчами, і б'єте по задніх колесах автомашини. - Ви, друже Хвиля, кидаєте гранатами в машину. Ми з Пімстою б'ємо по шофері і тих, що схотять втікати. Вразі великої сили ворога відступасмо до того лісу, збірка на означеному місці...

Вважати, підїздить машина. Не бити по цивільних людях. Залягай!...

Тихо, майже без шелесту розійшлись на визначені місця. Чекають. З недалекої долинки донісся гук мотора і два сліплячо-блискучих промені рефлекторів освітили дорогу. Пронісся шепіт: Увага!... Мотор чути чим раз голосніше. Машина, навантажена великим тягарем,

бореться всією силою з наростаючою чимраз то вище горою. Чути, як хтось співає диким голосом „катушу“ та грубо лається. Машина під'їздить. Рівняється з повстанцями. - Слава! Слава! Тр-тр-трр-р... та-та-та-та-та - бавх-бавх-тррр-трр - Слава! Бий голоту!... Та-та-та-та-та. Бандьора, не стреляй! Не стойай, ба... Тр-тр-тр-р-р-р-- Слава! та-та-та-та. Трупи побитих валяються по дорозі. Декому з енкаведусів вдалося втікти і схритись у лісі. Там чути крики ранених. Дехто з лісу починає відстрілюватись. Пускають по лісі декілька серій і все стихає.

З напрямку Копичинець під'їздить знову машина. Під'їхала на край лісу і стала. Світло погасло. Не чути нічого. З напрямку Чорткова також під'їздить автомашини і стають також коло сто метрів від бою.

- Друже Провідник! Нас хочуть оточити. Нам час відступати...

- Нічого хлопці! Вони покищо нас оточити не можуть, бо не знають, де ми є. Вони ще не розглянулись. Ану, хлопці, посварім одним з другими... Ви, друже Оріх, бийте по копичинецьких, а ми битимемо по чортківських. І знову в тихому вечірньому повітрі рознеслась пекельна музика: -та-та-та-та-та- та-тр-тр-тр- та-та-.

З обох боків чути крики... матюкання. Починають стріляти. Кулі відбиваються рикошетом від каміння і летять у простір з проразливим звякотом.

- Друже Оріх, ви куди?

„Я зараз!“ І поповз до побитих більшовиків.

- Друже Оріх, верніться!... Бачите, що стріляють.

Та він, мов не чує, Забирає від побитих зброю. Заліз за розторожену машину, стріляє по більшовиках.

- Друже Оріх, вже сиди!... Чули?!...

Забрав зброю, набої і плазом припова до згуртованих вже до відходу повстанців.

Пішли, мов тіні, до лісу.

Майже до ранку жерлись між собою большеви- ки, доки не опам'ятались, що самі себе б'ють.

Франці забрали трупів і від'їхали до райо- нів, люті, немов справжні скажені собаки.

" " "

Дніс. Небо, освічене першим промінням схо- дячого сонця, дораз стає ясніше. Зі сну про- кидається земля. Жайворонки перші знімаються вгору і своїм срібно-здвонним співом витяють схід сонця. Теплий, легесенький вітрець своїм подувом пестить свіжо-зелені листочки трави та молоде, ще не всюди розвинене якслід, зе- лене листя дерев.

Сонце підійшло вище. Глянуло своїм ясним, усміхненим обличчям на зеленіючі поля, піс- лало свої блискучі життядайні проміння ген, ген, далеко, і освітило тихе, ще спляче село, розположене над маленькою річкою Оришков. Пробігло поміж біленько побіленими хатами, заглянуло у віконце, погратись з верхами зе- лених, кучерявих верб, попестило хвилі чистої води в потічку і помчало ген до лісу погра- тись із свіжо-зеленіючими деревами та сказати їм "добрий день!" На дорозі стало, немов чов- гоць дивуючись.

До села з півночі насувала чорна, грізна хмара. Мов стара порвана шмат, сунула в напрямі села. Вона клубилась, моталась і врешті стала рватися на дораз менші шматочки та роз- тягатись по полі.

Ні, то не хмара. Во большевицька банда, піс- лана кривавим самодержавцем Сталіним "визволя- ти" українські села й міста від останньої со- рочки та куска хліба. Післана вбити хотіння українського народу жити своїм власним само-

стійним життям, на своїй прадідівській землі.

Підходять до села. Розділились групами по двадцять п'ять чоловік і оточують вже і так знищені господарства ще сплячих громадян.

Суне до вікна... Стукає кулаком об його ряму, мало шиби не повилітають.

- Открой мерзавец!... Сволоч бандітская!...
- Хахли непокорные!

В хаті чути шум і плач перестрашених дітей.

- Хто?... Чого хочете? - відзивається господиня, якої муж загинув на війні "захищаючи родину".

- Открывай, б...ды!... ..твою мать!... Пасматрі!... Що притворюється, що іспугалась...
Открывай побыстрей!

Відкрила двері. Влітають в хату, мов навчені. Один розпитує, чи господиня передержує "бандеровцев", другий поліз на стрих, третій шукає по горшках, четвертий заглядає в шафу, п'ятий відкрив скриню і перекидає ще до решти не зношені лахи. Знайшов ще нову хустину.

- Это бандеровская, да?... І, не даючи нічого сказати господині, ховає хустину за пазуху, ляччись...

Это ти переховуєш бандеровськіє речі, да?... Ти сама, ... мать, бандеровка! Ти кушать бандеровцам дайеш!...

- Пане!... Там бандеровці в хустках не ходять. Ця хустина подарована мені моєю матою, як я йшла до шлюбу... Боже мій!... Та я ще тільки маю пам'ятки по своїй матері. Прому вас, пане, чи, як там, товаришу, віддайте мені цю хустину.

- Нічого! Нічого. Ну, і я хочу іметь пам'ятку по твоєй матері!...

- А Бог би тебе скарав! Ти, голодранець один, ти, грабіжнику!... Діти, дайте-но якого дрючка, я йому ребра поломлю, я йому голову розвалю! Мій чоловік загинув на фронті за їхню шкуру, а вони тягнуть з мене останню хус-

тину.

- Малчі, сволочи! Ти, бандітка мерзенная! Ти знаєшся з бандеровцями... Хахлуна проклятая!

- Ванька, сюда! - почувлося раптом з другого господарства, і грабіжник, користавчи з нагоди, побіг на вулицю, оставляючи заплакану бідну вдову з малими дітьми.

- Сюда! Сюда, білий хліб! - почувлось знову. На подвір'ї ситоїть рудий, аж червоний, "боєц", убраний в стару, зашмірену військову форму, з довгою "винтовкою" і ще довгим дротом до шукання, на котрий настроми великий бухан білого хліба.

- Сюда! Сю-да! Ванька, здесь. У етой хазайки, білий хліб! І ді бері, я уж взяв. Гріна і Сага тоже взяли.

З хати чути плач малих дітей та голосну лайку большевицьких посіпак.

На дорозі стоїть групка большевиків. Чогось дуже раді і усміхнені.

- Посматрі, Альоша, какую я взяв харошую бритву!...

- Е, что там бритва!... Я вот розкился па-сматрі чем. Какіе хорошие кольца... Золотіе!.. Ак три штуки знаеш в сундуки. Хорошие кольца, по тысячу рублей стоят...

- Обаждіте, ребята!... А я, что ви думаете, не імею нічево... А вот! - Посмотріте какіе часы, ну, і с золотой цепочкой. І где еті проклятіе хахли етого набірают. Буржуї!... Поні-мася.

- Ну да, буржуї!

- А что я імел мороки з хазяйкой, поні-мася!... Увіділа, что я беру часікі... Не хоте-ла нікак іх дать. Стайот прямо до зубов, де-роться... "Не дам!" - говорит. Так я ей по лбу какой то дубіной, а она так і охляла. Го-ворю вам, чтоб ахнула. Ну, а я не дурак... Дамай намазывать. Бандіти подліе!

Дорогою надійшов старшина.

- Ну, что ребята, чево стали? Давайте ра-

ботаты!...

І знова, як стадо диких шакалів, кидається сталіноська сарана на свіжі, ще неограблені господарства.

І знова з хат і господарств доносяться плач дітей, нарікання стариків, прокльони жінок та дівчат і над усім найгелосніша дика большевицька лайка.

До хати, що на краю села, підсувається відділ „бойцов" складений з п'ятдесяти чоловік. Окружають господарство. Декілька голодранців вривається до хати. Шукають. Господиня - старенька, сімдесятлітня бабуся - говорить, що у неї нікого і нічого немає. Не вірять. Шукають. У хаті не знайшли нічого. Двох полізло на стрих. Немає нічого. Інших двоє шукають в малому хлівці, недалеко хати.

- Хазяйка! Хазяйка, давай лесніцу!

- Що?

- Лесніцу давай!

- Га? Що ви говорите?... Я вас не розумію.

- Ех, ти стара бандітка... Лесніцу давай, драбіну, поміаси.

- Ага, драбіну?... Так же й кажи, що драбіну. Я не маю драбини. Я стара нікуди не ляжу і драбини не маю.

- Іді до соседа і займі!

- Що займати?

- Лесніцу принесі, поміаси?

- Я вас не розумію. Щось займі! Щось принесі. Агі, на вас! Ідіть сами та займайте, я не знаю чога ви хочете.

- Ну, драбіну принесі!

- Ага, драбіну! Та ти такий молодий і хочеш, щоб я стара та тобі по драбіну йшла? О, не дочекаеш, смаркачу одині! Як хочеш драбини, то йди сам.

" " "

Друже Троян! Друже Троян! ви чуєте? Боль-

шевики є в стайні... Шукають за драбиною, хочуть лізти сюди. Що робимо?

- Тихо сидіти!... Може вони не знайдуть драбини і підуть собі.

- А як принесуть, то що робимо?

- Нічого!... Поки що сидимо тихо. Як голотник вилізе сюди і котрого з нас побачить, тоді стріляєм, а потім скачимо зі стриху і може вдасться нам перебігти до хати. З хати будемо відбиватися до останнього набоя. А далі... побачимо.

- Тихо!... Мабуть пішли.

- Ні!... Чуєте крики?. Знова ідуть.

- Вважаймо, друзі, не посоромім себе, свого села і нашої святої справи.

" " "

- Кто лезет? Давай Міша!

- Я не полезу!... Что я должен всуду лезить. Іді ти!

- Я тоже не полезу!...

- Ну, а кто ж найдёт? Давай сюда бабушку, пуцай она лезет вперед.

- Нету бабушки, куда то удрала.

- Паша наверно за лесницей.

Надходить старшина.

- Ну, что, ребята, проверілі?

- Да, точно, товариш старший лейтенант, проверілі!

- Нет, нет, товариш старший лейтенант, еще на чердаке не бил никто.

- А почему вы, товариш боец, говорите, что проверілі? Ану, давайте вы на чердак! Побистрис!

- Я сам не полезу!... Пуцай со мной лезет Міша.

- Міша!... Ану, давайте оба! Побистрее!

Приложили драбину. Поліз один, за ним другий. І раптом...

- Бая-ді... трр-трр-трр- та-та-та-та- і два трупи повалились на землю. За ними скаче зі стриху чотирьох молодих повстанців.

Большевики, почувши стріли, почали втікати з господарства та залагати в недалекому рові. За втікаючими большевиками повстанці дають декілька серій з автомата та кулемета і, користаючи з замішання в большевицьких лавах, перебігають до хати.

Грабуючі большевики, почувши стріли, кидають грабунок і спішають на поміч своїм побратимам, почавши бій з повстанцями. Мов найвороння, злітаються з усіх усюдів та густим ланцюгом, сплетеним з людських тіл, отружують чотирьох героїв і з голосною лайкою наступають на хату під прикриттям вогню багатьох кулеметів. Ровом, понід плоти підсуюються на животах чимраз ближче хати.

Повстанці, ставши понід стінами близько вікон, стежать блискучими від гарячки очима за рухами ворога і влучними рідкими стрілами здержують наступаючу голоту. Ворожий кулеметний вогонь не вгаває.

Одна хвилина, дві... Але чому вони такі довгі!... Немов цілі години. Ворог вже недалеко хати.

- Хлопці! Ану привітаймо їх... Ціляти добре!...

- Друже Оріх! Бийте з кулемета в оту купу. Тільки уважайте на себе та нефсуйте амуніції даром.

- Слава! Слава! та-та-та-та-та-та, - пронеслось над рядами наступаючих большевиків. Вторувало йому виття ранених, втікаючих посінак. Вісім трупів ворожих встелило землю.

- Бий діда! Бий голоту!... Слава Україні!..

- Куда удіраеш, й... твою мати! Вперёд, ребята! За родину! За Сталіна! Ура-ра! Ур-ра-ра!

- Слава! Слава! І знов декілька серій, і

знов виття ранених.

• Ребята, огонь! Не жалість патронів! Здавайсь бандюра! І дуже багато різної зброї звернулось на хату і ринуло острим залізом, співаючи похоронну пісню.

Під прикриттям пекельного вогню большевики знова почали наступати. Ровом, який був розположений коло двадцять метрів від хати, а був глибокий на два-три метри, підлазить до кількадесят. Молодий повстанець Крук бачить, що тут прийдеться тяжче, зриває протитанкову гранату і кидає в рів, між купу штурмуєчих большевиків. - Бах-бабах пронеслось селом... Разом з гуком гранати та димом звільнених газів вилетіли в повітря кусні розірваного тіла та зброї наступаючих.

- Удирать, ребята! - Удирай, хто хочет жить!!! І ніби за подувом сильного вітру знесло з перед очей повстанців наступаючу голоту, котра втекла та поховалась поза плоти та хати сусідніх господарств.

- Слава! Слава! Бий голоту! І за втікаючими большевиками пронеслось декілька серій з кулемета, від яких падає знову сім большевицьких сатрапів.

Повстанець Троян, користає з замішання в лавах большевиків, вискакує з хати і ровом починає відступати в напрямі лісу. Не довелося троянові далеко відступати. Зауважив його підлий сталінський висулужник "стрибок" Сич з села Котівки і стрілом з криса в спину кладе його трупом. Лицем упав він до рідної землі і, немов обнявши її в останнє, притулилась до неї та зросив її своєю молодю сятю кров'ю.

Ворог опам'ятався від жаху і знову починає наступ на хату, та повстанці все ж таки не даються. Кулеметчик Оріх, щоб марно не тратити амуніції, витягає до четвертий набій з кулеметної ленти і стріляє малими серіями по

три набої. Крук переключив автомат на поодинокую.

А ворог стріляє невгававчи.

Безконечно довгими серіями строчать ворожі кулемети. Багато автоматів сіє без перерви кілограмами заліза. Кулі, немов роз'ярені чмелі та оси, летять у хату та своїми острыми есзрими кінцями рвуть на шматочки стіни. Ворог, немов скажений лєс, заївшись кривавою піною, кидається на всі боки. Вже вистріляв цілі гори амуніції, вже стратив понад тридцять чоловік вбитими і може ще й стільки раненими, та не припиняє наступу.

З хати щораз менше стріляють. Стріли ворога також децю притихають, одначе наступ на хату не припиняється. Та все він безуспішний. Мала черга з кулемета змітає ворога до рова. Ворог скаженіє. Старшини грозьбами наганяють бійців до наступу, одначе слухати їх ніхто не хоче. На певну смерть ніхто не хоче зваяхитись.

Година четирнадцята. Ворог телефонічно жадає помочи.

Привезено полеву гарматку та дві автомашини амуніції. Гарматку вкопано на городі проти хати, де окружені повстанці.

Дали три стріли і почувлась команда:

- Прекраті огонь!

Ровом, близько до окружених повстанців підходить майор військ НКВД. Починає голосно кричати:

-„Бандеровці! Ви до цього часу оказували велику стійкість і героїзм в боротьбі з нашими військами. Помимо того, що вас так мало, ви завдали нашим військам серйозної шкоди, вбивши та поранивши кількож наших бійців. Одначе, помимо свого героїзму, ви всі згинете і то в короткому часі. Ми маємо тут „орудіє“, з якого вже стрілили до вас три рази. Я звиваю вас, щоб ви піддалися. Всі провини, які були за вами до цього часу, будуть вам

даровані. За них вам нічого не скажемо і це сьогодні відпустимо вас усіх додому. Якщо ви не схочете піддатися, зараз згинете".

На відповідь з хати почувся голос Оріха:

"Ви говорите, що введовзі ми згинемо. Ми знаємо давно про це. Ми готові на смерть. Нам не жалко, що ми помremo, бо за нас пімстяться наші друзі. Ви хочете, щоб ми здалися. Ви обіцяєте нам волю. І хто ж би був такий дурний, щоб повірити нашим словам. Як ви нам можете дати волю в той час, коли мільйони українців томляться в жорстокій вашій неволі. Як можна повірити таким бандитам, як ви, коли ви грабуєте і вбиваєте в нічому невинних наших селян. Ви люте знущаетесь над нашим народом. Ви мордуєте його по тюрмах і казематах жорстокого НКВД. Ви висилаєте на Сибір, Соловки і в Казахстан тисячі українців на холодну і голодну смерть. Ви, підлі брехачі, на увесь рот кричите про гарне життя, під сонцем сталінської конституції і в той же час жорстоко мучите мільйони наших братів. Ми не хочемо вашої ласки! Ми не хочемо вашої волі! Звільніть наш увесь народ з тяжкого ярма. Дайте нам жити без вашої мерзенної опіки. Ми не малолітні. Нами опікуватись не треба. Ви кажете, що ми пімremo. Ми цього не боїмось. На нашій крові зродяться месники і вас, підла голого, розторощать, зітруть на порох. Смерть вам вороги! - Слава Україні!"

- Слава! - Слава! - Пронеслось з хати і дві гранати впало недалеко майора, котрий заляг в ровець і цим спасся від небезпеки.

- Арудіе агонь! - пронеслась воманда. Гук вистрілу та вибух набоя понеслися по селі.

- Слава! Донеслось з хати.

Повстанці, перебігаючи з хати до хати, оминули смертоносні постріли з гармати і, стріляючи у вікна, боронили підступу до хати.

Большевики, шукаючи по селі, зловили Сороковського М., народженого 1927 року, який крився від армії. Сам він був поляком, однак, будучи вихованим матір'ю-українкою почував себе українцем. З огляду на приналежність до чужої національності і молоді літа в повстанці його не хотіли прийняти. Він крився „на власну руку“ і без зброї, так його і зловлено. Зловлено привели до командуючого даною групою майора військ НКВД. Майор прийняв Сороковського навіть дуже чемно. Розпитав його, чому він криється і чому не в повстанцях. Сороковський розповів йому усе, тоді майор почав його намовляти, щоб він кинув в окружених повстанців дві гранати. Сороковський на те погодився і, взявши гранати, пішов до окружених повстанців. На цей час большевики припинили вогонь і з цікавістю приглядались, що з того буде. Сороковський, прийшовши на поріг хати, зриває гранату одну, а потім другу і кидає... між большевиків. Большевики цього не сподівались, тому від зриву цих гранат впало трьох большевиків, а кількох було ранених. Сороковський приходить до окружених повстанців, цілується з ними, розказує пощо його прислали большевики та говорить, що готов померти разом з повстанцями, щоб не мучитися в большевицькій каторзі. Дуже жалує, що йому скоріше не хотіли вірити.

Большевики, розлючені новою невдачею, починають знову сильний вогонь з різних родів зброї та під його прикриттям рушають до наступу.

Повстанці цілий час перебувають з кімнати в кімнату, (залежно від того, в яку з них стріляють большевики з гармати, - на цей час цілий час Сороковський) і відбивають наступачих большевиків. Від розривів гарматних стрілен Оріх ранений вже шість разів, вже подер цілу сорочку на/ перен'яку ран. Крукові вже

чотири рази осколок перешив ногу, вже два рази ранений в груди і шию. Але завзяття повстанців не кидає. Їхній клич: "продати якнайдорожче своє життя". Боротьба ведеться вже майже сім годин. Стрільні гази не дають дихати. Уплив крові з ран щораз то більше знесилює молодих героїв. Але найгірше це те, що не вистачає набоїв. З окликом - Слава! кадають останні гранати і тим на деякий час здержують наступючих.

Большевики зловили сестру одного з окружених повстанців і посиляють її, щоб вона намовила повстанців до здачі. Дали їй ще пляшку бензини, щоб підпалила хату. /Хата була з глини, але крита бляхою, тому большевикам не вдалось її підпалити/. Дівчина, прийшовши до хати, віддала бензину повстанцям. Повстанці сказали, що вже довго не видержать, бо не мають води та бракує амуніції. Дівчина згодилась принести повстанцям патронів і, попрощавшись з ними, пішла. Большевикам сказала, що повстанці здатись не хочуть.

По відході дівчини знову почалась канонада, однак тривала дуже коротко, бо до большевицького старшини знову звернулася дівчина з прозьбою, що піде ще раз намовляти повстанців до здачі.

Большевики послухали її і передали картку до повстанців, в якій ще раз пропонували повстанцям здатись. Дівчина, прийшовши до повстанців, розмотала ленти набоїв, якими була обмоталась по голому тілі. Повстанці подякували їй за її героїство і відпустили. Большевики, люті, як пси, почали знову сильний вогонь. Від гуку гарматних стрілів і зривів гранат повилітали всі вікна в сусідніх господарствах. Та-такання скорострільів і шум автоматів майже негавав.

Година сімнадцята. Порог вже втратив понад сорок п'ять вбитими і велике число раненими

повстанці не даються. Вони, знесилені великим впливом крові, відбиваються героїсько вже останніми набоями.

- Набоїв нам дайте! - чути захриплий голос. - Дайте нам набоїв!! - доноситься чим раз розпочинає. - Бах-бабах, - лунає зрив гарматного стрільня, - та-та-та-та-та, - вторують кулемети. - Слава! Слава! - вигукують повстанці. А большевицька голота лізе, мов тьма. Її засохнуть старшини словами: "вперіод, ребята, бандеровци не імеют патронов!"

- Друже Оріх, у мене лише три набої до крика! - У мене до автомата ще а штук двадцять, не більше. Оріх поглянув на ленту, де осталося тільки двадцять п'ять набоїв. Ще серія-дві і замовкнуть, навіки замовкнуть смертоносні повстанські стріли.

• Продай Україно! Продай мамо! Сестро! Дівчино!

- Вперіод, ребята, бандеровци не імеют патронов! - І хижі руді морди починають вилазити з рова.

- Слава! І мала серія з кулемета змітає наїзників назад у рів.

- Продайте друзі! Пимстїться за нашу передчасну смерть! Слава Україні! - І три молоді герої один за одним стають у ряд.

- Продай Україно!

Оріх підносить кулемета... Малий кивок... Легенький гук... і три молоді повстанці-герої лягли на землю мертві.

- Продайте друзі! Престїть, що власною рукою своє життя ваше передав на вітар Батьківщини.

- Продай Україно! Вибач, Дорога, що не доводиться мені послужити Тобі довше. Для Тебе я віддав усе. Навіть своє молоде життя, складаю в Твої руки.

Вистріл, і дух молодого повстанця-героя Оріха полинув до стіп Тої, яку він так дуже

любив...

Поза плоти на животі підсувається згорблена постать. В руках держить в'язку гранат. Руде волосся наклилось на голові, як колючи їжака. Налитими кров'ю очима відкривається в вікно, трясеться, мов у лихорадці. Шораз ближче підказить до вікна. Чути команду: "Прекраті огонь!" Стріли починають втикати. Стихають цілком. Постать підбігає до вікна і готується зірвати гранату, та, глянувши в середину хати, стримується. Оглядається, кричить: "Ані м'єртває!" І всекає в хату. Мов стадо диких вовків, кидаються "усмирители" на теплих це трупіє. Витягають їх надвір і починають грабувати. Один стягає чоботи, другий тягне годинник, третій стягає скривавлені штани. Б'ються, бо кожний щось хоче дістати з "трофеїв". На цю драчу приходить командувач групи - майор. Сам він вже досить старий чоловік, літ коло п'ятдесяти, сивий, з досить інтелігентним обличчям. Дивиться на драчу і нарешті витягає пістоль та стріляє понад голови своїх "бойцов".

- Бросьте їх, ви/ шакали мерзенніє! Отойдіте говорю! Підходить до повстанців. Стає, задумавсь... "Гм! Такіє молодіє і такіє герої!" - І, звернувшись до своїх підрядних, каже: "Говорю вам - это герої! Ви ані адін не памрете такой смертю, как ані!"

Як це не дивно, але, як бачимо, навіть большевицький офіцер мєд, вихований в дусі звірської ненависти до всього, що не большевицьке, не міг не піддатись в якійсь мірі могутній силі героїзму тих, що згинули в нерівній боротьбі за Самостійну Українську Державу.

Побитих повстанців большевики поклали коло хати, де полягли, і сказали, щоб родичі побитих собі їх забрали та поховали.

На краю села є кладбище, на якому чорніє маленька могила. Маленька, сіра, як багато

таких по землях України порозкидано. Бережівський хрест на могилі похилився додолю. Над могилою шумить зеленими листками похилина червона калина. Легенький вітрець колише її гіллям, яке ніби кланяється та співає тиху, тиху пісню - коłysанку. Старі берези похились над могилкою, колишуть своїм плакучим гіллям і шепчуть чарівну, одвічну казку про боротьбу Великого Народу, про героїчний змаг його найкращих синів.

Це могила Оріха і друзів, які склали своє молоде життя на вітарі своєї Батьківщини - України.

- - 0 - -

Марко Восслав.

Україно моя, Україно,
Ти в неволі проплакуєш весни.
Розкошуть кати Твоїм віном,
У сльозах тануть очі небесні.

О, Не плач, моя мати розп'ята,
Накипіли вже гнівом сумління.
Чуєш? - Котиться грім на розплату
На грізних колісницях весінніх.

- - 0 - -

Никса.

Я ХОЧУ РИБИ!

Ех, коли б ви знали, скільки є риби в Р-цьких ставках. Та ще й яка риба! Самісінькі коропи, і все один ув одного, немов рідні брати. Поглянеш у воду, як вигріваються проти сонця, то здається, ніби колод хто у став накидав. А як вийдуть увечері чи вранці на жир, то такий тобі рух зроблять, ніби чорти десь із цілого пекла сюди на герць позбігались.

А ловляться як Р-цькі коропи!.. Та ж то їх хлопці, як стануть купатися, то голими руками на беріг вихлюпують. Коли ж у вас у кашені з собою кусок якоїсь нитки або шнурка та ще до того голка чи кусник дроту, то ви вже справжній рибак, ви вже можете тоді старити перед собою завдання не менші, як якийсь там колгоспний тралер, на Каспійському морі. Ви загинете тоді з голки чи дроту якебудь гачило, прив'яжете його до будьякої мотузьяки, чіпляєте таку, за перепрошенням казучи, „вудку“ до такого ж „вудилна“ з якоїсь гяляки, виколупаєте хоч би навіть і пальцем із прибережної землі якого червака на принаду і - „ловись рибка!“ - мов у казці.

Та що там казка? Куди оту казку рівняти до Р-цької дійсності?

У казці ловиться рибка „велика і маленька“, а тут ви собі за своєю вподобом, вибираєте, яку лише захочите. Коли бачите, що до принади добирається якесь там миршаве півкільограмове коропенятко, то ви йому з-під самого носа червака - смик до себе. „Ти куди, паршивцю, іди пошукай собі десь поживу без гачка, а то диви, ще й „молоко на губах не обсохло“, а вже воно тобі на гачок претяся. І то жодної

тобі псагаи до старших не має. Бачиш, он який „дядя“ суне!“... І ви підводите гачка під „дядю“. За хвилину „дядя“ на березі, а за ним ще один, і ще, і ще..., аби в співали свіжі черваки чіпляти та вудку то закидати на воду, то до себе смикати...

Ловив і я колись у Р-цьку рибу, а з мене - ух, який аматор до неї...

Непоганим аматором до риби взагалі, а до Р-цьких коропів зокрема був також Г-ський гебітскомісар - небіжчик Г., земля йому каменем найтяжчим на груди. Не мав він, щоправда, душі рибацької, рибацьким у нього був лише його ненаситний шлунок. Не дивився він на рибальство, як на спорт, як на розвагу. Не клянів він досвітками в очереті з підкачаними штанцями і первісно-примітивною вудкою в руці, не знало його „вищорасове“ серце тої особлячої радості, що її кожен рибак-аматор переживає тоді, як воно „клеє!“, „потягнуло!“ і „ага, е!“... Заїздив пан гебітскомісар на стави вантажними автоматами, які привозили з собою величезні неводи і бездушних ремісників-рибалонок... Налітали вони метушливою зграєю на тихі плеса ставів, бовтали, кричали, тягли. Навантажували автоцистерни десятками тонн славних Р-цьких коропів і від'їжджали.

Засмакував ото в Р-цьких коропах Г-ський гебітскомісар і, мов дупака-ненажера, внадився у спокійні Р-цькі стави. Нема йому жодного зупину. Хапає й вивозить, хапає й вивозить. Місцевому населенню гостро заборонено ловити рибу. Варта з поліко-дойців день і ніч плу-талася над ставами, стріляючи в кожного, хто з вудкою чи яким іншим рибацьким знаряддям показувався над водою.

Скаржились стави на гебітскомісарську кри-вду потолоченими очеретами, каламутною він не-устанного бовтання водою. Посумніли околичні рибак-аматори. Не один із них, як уже „поча-

лося", заховав у стріху вудку, відпорпав десь із загати кріса та подався у недалекий ліс.

"Зажди, чортова щунако, це повибиваю тобі твої хижі зубиська!"

Зачув пан гебітскомісар Г-ський, що вислизавть йому з рук Р-цькі стави так, як вислизнули уже всі контингенти з цілого повіту, так, як вислизнули далше від міста положені штатсгугти... і задумався тяжко.

"Відмовитись від Р-цьких короців? О, ніколи! Дозволити смакувати ними плебейським піднебінням повсталих утерльойте? А не діждуть цього!"

І вирішив пан гебітскомісар за всяку ціну захопити Р-цькі короци у свої руки.

На цей час ціла околиця Р-цька була вже захоплена повстанцями. Показуватись у Р-цьк голіруч із самими неводами і автоцистернами було небезпечно. Часте їждження на рибу з військовою охороною також не виглядало вигідним. Та вже воно й війська того не було аж стільки і нарезати його постійно на "бандитські" засідки задля короців було шкода. Надумався отже Г-ський щунака напнутися раз добре, але ханнути вже так, щоби надовго була познака. Післяв гебітскомісар на Р-цькі стави під добров військовою охороною своїх рибаків, щоби поспускали воду зі ставів.

- Поділимося із "бандитами", - покливав собі з повстанців, - я собі заберу рибу, а для них останеться щка з риби!

Кілька днів працювали гебітскомісарські наймити на ставах, розкопуючи греблі та спускаючи воду. Сильні німецькі військові застави охороняли їх працю. Банди услужних полякодойців звивалися спритно навколо Р-цька, неустанно за сусем звичкою пострілюючи і так само неустанно за сусем звичкою грабуючи населення.

Т Вмирали Р-цькі стави, спливаючи смертель-

ними ранами розкопаних гребель. Від колишньої їх величі й краси залишились то тут, то там розкидані великі калабани й башки та пухкий, паруючий на сонці намул. Задихались у башках від тісноти й браку води велетні-красуні Р-цьких ставів - короли. Принишло, затужило тероризоване нальотами фольксдойців населення Р-цька і поблизьких сіл. Щезли, здавалося, зовсім вимерли, в цілій околиці і "бандити".

Раділо гебітскомісарське серце.

- Цим разом, то обловлюси!

На станції в К-чах стояв ешелон цистерн. На вузловій в Г. складався спінно - другий. Надійшов день ловлі.

Приглянутись до неї, допильнувати її добре з'явився сам гебітскомісар. З автомашин зносили рибаків гебітскомісарські неводи. Шнурочком уздовж берега протягнулися автоцистерни. Військова залога, що вже встигла обжитися з місцем і за кілька днів переконалася в повній безпечності цілої околиці, обмежилась виставленням застави від сторони лісу, решта вояків ходила безладно по березі, приглядаючись до праці рибаків.

Пішов у воду перший невід. Зачерпнув так, що приставлені до нього рибаків не мали сили його витягнути. Спалахнув мисливський дух у німецького вояцтва. Поскладали кріси в козли і - ну, тягнути! І налягли... Аж потріскує невід, а з води витягнути не дається.

- Що за мара?...

Пішли рибаків перевірити.

- Е, та тут хтось кілків у дно настромляв, не диво, що воно і не йде.

Заходилися вишукувати кілки та звільняти від них невід.

Зловився невід на кілки і в іншій калабані. Рятують і цього, а третього, то й не знають уже чи пускати на воду, чи ні...

Зробилася на березі метушня, біганина.

А тут... Як не заграють із очеретів кулемети, як не затріскотять кріси, як не гегенне міна в котрійсь калабані...

Некля очинилось на воді.

- Ти їх стережися від лісу, а вони тобі мало що не в самий невід упхалися.

Понадали гебітскомісарські „рибаки” в грязький намул, хто від повстанчих куль, а хто від страху та несподіванки.

Загорілося на березі одно авто, друге... Крики, стогін, лайка, метушня...

- Ще раз, хлопці, це! - гукає в очереті ком. Ярема.

Нова повинь стрілів, - нові трупи хляпають у став, навколо рідке болото, нові автомашини і цистерни спалахують веселими вогнями.

- Затягай неводом, неводом затягай! - гукає хтось на кулеметчика.

Затягнув... Затріпотіли годовані тіла німаків, забилися у багнюці мов риба, вихлюпнена на мілке, у передсмертних подригах.

- А в тебе як, Сокія, клює? - підплив очеретом до снайпера-повстанця командир.

- Клює, друже командир, аж серце моє рибацьке радується. Уже трьох клюнуло носом у землю, а зараз... ось гляньте на того грубого в партійнім уніформі, що он біжить до машини...

Пах!

- Ключу і цей! О, я свою вудку тільки на грубі риби закидаю. Шкода лише, що самий найбільший дупака - наш пан гебітскомісар десь без мене з-перед очей...

Вдалася того дня ловля повстанським рибакам. Щонайбільше-якому десятому німакові довелося вискочити з халепи і цілим добратися додому. Дехто з перепуду аж у саме місто збіг у купальському одязі, обмазаний болотом із ніг до голови.

- Наловив наш гебітскомісар, - тішилися

повстанці, - тільки не в цистерни, а в шта-ни!...

Лютий був, що дав себе так грубо окпити.

- Заждіть, фарфлюкте, я до вас не так заберуся? Попам'ятаєте мене, бандити!

Слідуючу риболовну експедицію пан гебітс-комісар вислав у Р-цьк під охороною танків і відділу піхоти.

Передбачаючи, однак, відплатну акцію, по-встанці знищили на шляхах до Р-цька всі мос-ти. Тому то танки не змогли взяти участі в риболовлі та відійшли назад у місто. Піхота без танків не наважилася супроводити рибаків на стави і ціла виправа повернула з нічим.

Але п. гебітскомісар і після цієї невдачі не втрапив надії на припалих йому до смаку Р-цьких коропів. Зневірившись у своєму воен-ному геніїві під час двох останніх виправ на рибу, пан гебітскомісар віддав себе вести своїму торговельному хистові. У нього ж на складах - гори мертвого капіталу - різної промислової продукції, приготованої на пре-мії для селян за здачу контингентів харчових продуктів. Це все багатство залежується на складах, пеується, поволі розкрадається. Се-ляни контингентів не дають, куди дівати на-готовані премії, що робити з тими сірниками, горілкою, виметинами неочищеного і занечище-ного цукру, піддубною мануфактуров?...

Не змігши ані викрасти Р-цької риби, ані завовтати її, гебітскомісар пробує вимінати її на преміальні товари. Для цього він поси-лає до місцевого повстанського командування листа, в якому пише:

"Я хочу риби, а в Р. є багато гарних коро-пів. Якщо нам, своїм визволителями від боль-шевицької неволі не хочезе дати їх задармо, то промініайте з нами ту рибу на якісь това-ри, яких у вас немає, напр.: на мануфактуру, сірники, горілку, цукор і т.ін.. У випадку

вашої згоди на мою пропозицію, вишліть до мене когось для остаточних переговорів і для огляду товарів, які ми можемо дати вам узамін за рибу..."

Перед відправкою листа гебітскомісар покликав ще до себе німецького лікаря і про щось із ним у своєму кабінеті довго радився. Потім дзвонив до гестапо і весело та гучно з кимсь у телефон пересміхався.

Одночасно з гебітскомісарським листом до повстанців вислизнув із міста зашифрований підпільний "грипс". З-під панчохи якоїсь елегантної паночки він перемандрував на передмісті за пазуху літньої вже селянки, в найближчому від міста селі - у торбу з хлібом підрустка пастуха, а на другому селі в кешеню якогось ревериста.

"Грипс" прийшов до повстанців раніше від гебітскомісарського листа.

- Але ж і сучий син!... - приговорював раз-по-раз командир, розшифровуючи "грипса". - Це така вдячність за повні штани! - сміявся сам до себе.

Листа гебітскомісара було зачитано перед цілим відділом.

Реготали повстанці з комісарської винахідливості та з жартів на адресу німецьких апетитів, якими розсилався перед слухачами відділовий дотеп - друг Ажмішно.

Листа у відповідь гебітскомісареві писали гуртом, як колись запорожці до турецького султана. З огляду на те, однак, що лист йшов не в якийсь там бісурменський Стамбіл, а в "Нову Європу", у повстанській відповіді гебітскомісареві не було ані соковитих запорожських епітетів у зверненні до адресата, ані заключного слова, що від нього аж в носі крутить.

У листуванні з джентльменом "вищої раси" повстанці були такі ж джентльменські, як за-

порожці були бісурменські в зносінах із бі-
сурменом.

„Для німецького шупака, - писали вони, -
у наших старах нема кращої риби на премію за
„визволення“, як лише повстанчі окуні, яких
Ви мали змогу вже двічі спробувати особисто.
Якщо Вам цей гатунок риби смакує, то можете
прихати ще раз. Ми її для Вас не пошкодуємо!
Цукру і горілки з собою для заміни за рибу
не беріть. Коли Ви їх успіли вже приготувати
для нас за приписами шановного д-ра М., то
то можете ними самі потруїтися, расові соба-
ки!...”

- - 0 - -

О.Макарчук.

ОДИН ІЗ СПОМИНІВ

Ніч тиха, спокійна, ніч тиха, ясна,
Розкішно розцвілась навколо весна,
Огнями-зорями сміється блакить,
В райдужних променях зайнялась-горить.

Ніч тиха, спокійна, ніч тиха, ясна,
На полі дрімає могила одна,
Березовий хрестик схилився, припав,
Мов тиху молитву, клякнувши, шептав.

Ніч тиха, спокійна, ніч тиха, ясна,
В убогій хатині чаїтьсЯ нужда.
На шляху край лісу хтось в тіні блука...
„Ой, сину мій, сину!...“ - голосить луна.

Ніч тиха, спокійна, вже третя весна,
Як в полі з'явилась могила борця.
Земля схоронила його кров святу,
Лиш думка й пориви не змерли, живуть.

Ніч тиха, спокійна, вже третя весна...
Враз сальва, мов громи, розлилась грімка,
Здрігнулося небо, преснулись поля,
Під небом всміхнулась ракета-зоря.

Враз друга і третя... - в пурпурі блакить.
„Це наші, це наші...“ - вітрець шевелить,
Березовий хрестик схилився, припав,
„Це наші, повстанці!...“ - могили шептав.

Я.С.

У ПЕЧЕРНИХ ЛЮДЕЙ

/по повстанчих денниках/

24 листопада 194...р.

До вечора ми покінчили всі організаційні справи. Рожходимось. Зі мною йде п'ятка. Надворі справжня зима. Страшна сніговія. Так сильно мете, що наші сліди замітає свідом за ногами. Ідемо навмання по компасу. Боротьба з завірхою сильно томить. Несподівано, до слівно перед самим носом, з-під ніг нам випорхує цілий рій іскор.

- Стати!

Зупиняємось.

- Що це, вже село? Не повинно ще бути...

Чуємо дим.

- Люди!...

Присідаємо до землі, щоби зорієнтуватися звідки це бухають іскри з димом.

- Невже це когось так завілло?...

Судячи по місці, звідки вилітають іскри, встановлюємо, що, коли ці іскри походять із домашнього вогнища, то ми мусимо стояти простісінько над самою хатою.

Стукаємо ногами... Ні, ми не на заметі. Стоїмо на твердій землі.

Раптом, під самими моїми ногами зворухнувся сніг. Він поліз швидко вгору і, заки я вснім отямитися, передімною виросло людське погруддя.

- Криївка у полі, - майнула думка, - але хто ж би тут міг приміститися?...

„Хлопці! Наші хлопці!...“, - викрикнуло радісно погруддя і вмить видовжилось у цілу людську силуетку.

Віла мене стояв досить уже літній чоловік. Без шапки, босий. Оточили його тісним колом.

"Мої кохані! Як я радий, що ви мене відвідали..." - говорив, вітаючись із мами.

• А це ви, дядю?...

Хлопці пізнали Його. - Селянин із недалекого села.

- Що ви тут робите? Чия це криївка?

"Та це ж моя хата!", - відповідає з притиском на останньому слові. "Прошу, зайдіть, будь ласка. Не погордуйте моїм житлом. Прошу, ходіть!"

Аж тепер я зрозумів у чому справа. Чоловік ховається від більшовиків і живе у криївці в полі.

- Це той, що у нього заскочили босярі наших хлопців, - шепче мені друг Б.

Не випадом не зайти до такого чоловіка в Його нову "хату". Обіцяємо старому зайти до нього і наганяємо Його босого до "хати" першим.

Б. і С. влазять до "хати".

- Покищо - досить, - відзивається знутри С. Більше не ввійде.

За хвилину С. показується наверх. Робить у "хаті" місце для мене.

З властивою підпільникові справністю втискаюся крізь "двері", пролажу недовгим "коридором" і я вже у "хаті".

Перше, що кинулося мені тут у вічі, це не вигляд криївки, навіть не постаті її мешканців. В цій хвилині, коли оце записую свої вчорашні враження, не можу навіть докладно собі пригадати ані декорацій баченої дії, ані костюмів дієвих осіб... Першим, що вразило мене у цій "хаті" і що надовго ще залишиться у моїй пам'яті, була це безмежна радість її мешканців, яка обрушилась на нас-гостей.

Мешканців "хати" було, пригадую тепер собі, кількоро. Чоловік, жінка, діти. Сміялися до нас. Поворили безупину, перебиваючи одно одному. Гладили, нестили, цілували нас розпа-

леними від щастя очима.

„Ах, як ми раді, як ми безмежно раді, що ви нас одвідали, що ви не забули нас, не відцуралися в біді...”, - сказав батько.

- А бачте, мамо, таки на нашому вийшло. Ви казали, що тепер то увесь світ від нас відцурасться. А ось і не відцурався від нас наш світ! - промовили діти.

- Та я собі так піджартувала з вас, дітки, я випробувала чи віра у вас міцна, - у відповідь мама.

- От не тріскотіть так, - змішуеться голова родини. - І слова людям сказати не дасте.

Ми не перебивали їх. Шкода було врявати їх радість.

- Як же ж ви тут почуваетесь? - намагався я дещо пізніше відвести розмову від теми, центром якої зроблено нас - гостей.

- Ми дуже щасливі, - вихоплюється, аж дрижачи від зворушення, дівча, - особливо щасливі тим, що нас одвідали наші хлопці - українські повстанці.

- Ми вже півроку у підпіллі, - вривається у розмову мама, - і не нарікаємо на біду, ні на кого не нарікаємо. Ми знаємо, що терпимо задля нашої любові України. Ми знаємо, що породження без болю неможливе. Терпимо біль, бо по ньому прийде на світ наша воля.

- У нас була гарна господарка. Ось ви знаєте, - звертається до Б., перебиваючи жінку, господар. Її зруйнували більшевизькі бандити. Каміня на камені не залишили. Але ми не жалусмо за нею. Ми не дбаємо про маєток, це дурниця, це - річ набута. Над усі скарби в світі нам дорожча наша честь. І ми радіємо, і до скону радітимемо, що нашу честь ми винесли із випробування, післаного нам долею, неспляленою, святю. Не злякалися ворога, не відмовили у піддержці своїм, не зрадили Матері-України, не схилилися перед чужими богами...

- Дурниця наша змарнована господарка, - вмішалася знову господиня. - Ми не пошкодували би навіть і смерті у потребі, лише щоби допомогти у боротьбі з большевицькими бандитами нашим хлопцям. Зруйнували, забрали все, - подавіться ним, кляті. Ми щасливі, що наші герої вийшли ціло, що поколошматили нас добре, сучі діти.

- Ми завжди колись були дуже раді, як до нас заходили повстанці, - забрала голос дочка, - а сьогодні... Ой, Боже, які ми щасливі сьогодні, що ви нас відвідали. Ми не вміємо вам висловити усього нашого щастя. Ви прийшли до нас - і ніби сонце засяяло в нашій темній норі...

- Чому ви не палите примусом, а з дровами мучитеся? - спитав Б., щоби затушувати своє зворушення.

- Ми б хотіли мати примус, але не маємо за що купити. Нам люди допомагають, звичайно, не грішми, а продуктами, харчами.

- Обходимося так, як можна. Не хочемо нікому докучати, не хочемо зєбрати. Ми могли б сидіти ідесь у селі, але пощо маємо нарахати на небезпеку інших. Не хочемо дивитися на чийсь страх. Нехай - бідуюмо, але не нарікаємо. А віримо, що і нашій біді біда колись прийде...

Я маю в кешені кількасот карбованців. Це організаційні гроші. Даю цій родині 500 крб. на закуп примуса.

Які ж вони раді. Які вони вдячні за цю не так велику, як щиру, дружню допомогу.

Ми з другом Б. обіцяємо і на майбутнє допомогти дечим цим гарним нашим людям, і хочемо відходити, бо наші друзі зверху кажуть, що дуже померзли.

Нас ще не хочуть пустити. Просять, щоби ще трохи у них побути, щоби ще щось їм сказати.

- Слово українського повстанця, це - корм для нашої душі. Накорміть наші душі! - просять.

Нам аж ніяково стає від такого звеличування нас - простих повстанців цими людьми.

Задержуємось ще хвилину.

І ще одну, і ще, і ще...

Трудно й самому відірватися від цього захоплення, від цієї радості безмежної, що падає у цій „хаті“, - у цій краплині в океані всенародної боротьби з російсько-большевицькими займанцями.

Час, проте, відходити. Підводимося. Не пускають. Друзів, що померли на горі, просять у „хату“ погрітися, хоч у тій „хаті“ і для нас із другом Б. мало місця. Дякуємо за гостинність, прощаємось.

„Слава Україні!“

- Героям слава! Слава нашим героям! Слава! - кричать нам навздогін уже під нашими ногами з „хати“.

“ “ “

Ідемо. Мовчимо. Вітер зі снігом - у вічі. Не помічаю вже його сили і люті. Радість, принесена мною з підземної хати, несе мене на своїх могучих крилах. Не відчуваю ні холоду, ні втоми. Думаю - не видержав би чоловік у підліллі без того натхнення до боротьби, яке доставляють йому приклади мужності і героїзму інших борців.

- Я віддав би з себе останню сорочку, - відзивається, рівняючись зі мною, Б., щоби допомогти такій родині. Яка вона чесна, яка ідейна, яка терпелива! Коли Україна має такі родини, то буде вільна і самостійна, щоби і світ запався. За такі родини, за такий народ варто боротися, варто гинути в боротьбі!

“ “ “

25 листопада.

Сьогодні не сталося нічого особливого. Перебував ще і нині цілий день під враженням вчорашнього випадку в зв'язку з нашою візитом у „печерних“ людей.

Європо ХХ-го сторіччя! Чи бачиш, у яку силу нашу давнину повертає тебе „найпрогресивніший“ у світі російсько-большевицький режим!

„Гомо неандерталіс“ і „гомо субсоветікус“ подають собі руки!...

- - 0 - -

Т. Вільшинка.

МИ ПЕРЕМОЖЕМ!

Ми переможемо!

Хоч ворог лютує,
Хоч нищить, мордує,
Хоч п'є нашу кров, -
Ми встанем з оков -
Мета в нас єдина:
Державна Україна!

Ми переможемо!

Бо прагнемо волі,
Не терпим неволі,
За волю йдемо в бій...
Чужий знає й свій -
Мета в нас єдина:
Вільна Україна!

Ми переможемо!

Ми трупом ворожим
Границі уложим,
Візьмем кров за кров
І встанем з оков.
Мета в нас єдина:
Соборна Україна!

Ми переможемо!

Батьківщині милій
Знання всі і сили,
Всі наші чуття,
І кров і життя
В офірі ми зложим
І ми переможемо!

М.Дмитренко.

ПІДСЛУХАНЕ І ПІДГЛЯНЕНЕ

Ідкий дощ бубнив по бляданих дахах станційних будинків, він тонко співав у ринвах і невтомно бігав по грубих червоних черевах товарних вагонів, що скучно ждали тут не знати від коли і не знати доки. Дощ крутився вугляними, чорними річками і струмочками серед станційної неохайності навколо якогось, ніби циганського, кочовища. Стояло воно будами, незугарно склесними, переважно жіночими руками, зі всякого станційного ломаччя, решток мебелі і, кусків дощок, бляхи і ще Бог знає чого. В одній із буд на купі червоних ганчірок, що були колись перини, - туляться до себе трое витріщатих дітей, накритих, як решетом, великою маминою хусткою. Вони дрижать із холоду, місяць чорне вугляне болото трьома парами малих, менших і ще менших ніжок і поквально тягнуть на себе хустину, показуючи з-під неї лиш малі задерті носики, мов дьоби курчат, що виглядають з-під материнного крила.

Мала Настя безперервно плаче. Вона вкладає синьо-червоні, спухлі від холоду рученята в очодолі і тре, тре очі, по всьому личку розмазує мокроту дощу, сліз і слизі двох струмочків, що стікають з малого носика. Малве писульки вугляного бруду.

Малий Андрій глядить на неї з погордою:

- Цілком дурна дівка. Реве і реве, та й те ще тими слізьми, як та помпа на федьовім по двір'ю.

Андрій мав би велику охоту потішити її, ще йтато з партизанами певно прийдуть їх визволяти, але боїться, що така „дурна дівка“ ще скаже що, а тоді що буде? Ой, і він голодний, голодний! Уже й дірки нема в його паску, щоб більше стиснути живота, але що хіба вони одні на Сибір їдуть? А тато таки прийдуть, напевно!

А Гандзя вже не чекає на тата. Вона бліда, бліда така, поміж всім станційним брудом найбільша і дивиться розумними, моторошно-старечими, байдужими очима кудись далеко. Років їй ледви сім.

Худа жінка в обірваній льняній сорочці, з синяками, що виглядають крізь діри, вже давно вліпила очі в жінку за дротами, що пасе в рові при залізничнім насипі ~~жовту~~ козу. Ця обмокла жінка пильно втулює руки в рукави, вона згорбилася і зовсім сховалася у підрапний мішок, зішитий на голові у гострий каптур, що має хоронити її перед влізливим дощем, що невтомно скоєс січе. Одною рукою вона потягає за шнурок білобоку козу, з борідкою, вицорненою чорною залізничною гряззю; коза тек уся обмокла.

Жінка-виселенка ще раз боязко озирнулася. Вона рішилася. Шкоро рухом підійшла до дротів і злегка крикнула: "Жоно!" - від чого жінка з козою стрепенулася.

- Істи дай, для дітей..., - паленіючи, якоесь плутаючи слова, майже прохрипіла виселенка.

Жінка з козою, зо страхом розглядаючись, здвигнула раменами. Вона не мала нічого.

- Молочка дай для дітей, - гарячково не вгавала виселенка, простягаючи крізь дроти невеликий глечик.

Коли глечик було взято, вона джасливлена, присіла за дротами і в якійсь екстазі приглядалася дошки кози, не забуваючи щохвилини крадьком оглядатися.

Як по дорогоцінний скарб, простягнула, врешті, вона руку по глечик, повний пахучого, густого молока. Любовно оргавчи його долонями, вона швидко-швидко понесла його своїм дітям.

Діти дарно вже бачать, що діється. Вони в захопленні, навіть Настя вже не плаче, хоч ще забула закрити ротика по риданні: "зараз буде папа".

Поквалливі руки жінки розкладають вогонь, що ніяк не хоче родитися в це змурий, вогкий ранок. Жінка дме і кашляє, душиться димом і знову дме, аж поки тонкі язички веселим воро- водом не обняли глечика з білою, сікою ріди- ною.

Діти чекають. Молоко буде таке добре! Вони не зводять ока з вогню, мами, глечика. Десь по таборі чути чужу лайку, що зближається. Цей страшний Міша йде до них.

- Да что ти, старуха, снова государствен- ных дров на огонь наклала? Вот я вас, бандьо- ровцев, всех научу! - брудна лайка рине що- раз бруднішим потоком.

Перелякані діти бачать, як умить великий чобіт б'є об їх глечик, що розлетівся кусня- ми, білою рідиною заливаючи вогник, що заси- чав і змер.

Діти закам'яїли. Лиш Мала Настя придрібо- тала на малу руїну і запухлими ручками вкла- дала в ротик станційну вуглину грязь, побіле- ну розлитим молоком.

" " "

- Чоботи мусять бути хороші, "англіки", як ваші пані носили. Або такі, як ще ваші бан- дерівці грабують, - засміявся високий, кре- мезний боєць до блідого, зігнутого шевця, що вернувся якраз з артілі і сівав при блимаю- чій свічці за роботу для себе.

У На лавці оподалік чекав ще другий клієнт, також червоноармієць. На слова "бандеровці" він страпенується.

- Чи ти лиш справді певний, що "грабують"? - з застановою кивів він.

- Як же ні? - здивувався перший. - Що ти газет не читаєш, доповідей не чув? Партія да- вно викрила ж їх.

- Ой, бреше нам ця "партія", бреше! - ви-

бухнув другий. - Гляди, - додав він, добуваючи з кешені зім'ятий, добре „вичитаний” шматок.

Дві голови наблизилися до світла і нахилилися над витертим папером.

І поплили слова прості, рідні, немов давно забута пісня, немов якась правда, загублена в душі, а тепер знову віднайдена: про криваві сльози народні, про потоптану, зганьблену дорогу Україну, про борців сміливих, невгнутах, що піднялися метитися за народне горе. Голови схилилися над жовтим шматком все нижче, цікавіше і серця билися все згідніше. Спадали з душі якісь окупи, визволявся гордий, прадідний, вільний дух. Йшли звільна якісь торжественні народини.

- Віддай це, ви арештовані! - вдерся нараз чужий звук.

Два бійці побачили спрямоване на них дуло автомата енкаведиста, що став на порозі сусідньої кімнати, невидний дотепер.

Та скорше як блиск ока, впала на дуло якийсь рука. Воець „з лютючкою” борикався з енкаведистом. Воець „з чоботами” хвилюку вагався. Він швидким рухом сягнув до пістолі і сухим пострілом закінчив спір.

Обидва бійці переступили тіло, схопили шапки і відійшли в ніч, залишаючи двері відкритими. В їх душах щось п'яне співало; вони переступили все минуле, вродилися до нового життя і хрестилися ворогом кров'ю.

” ” ”

- Стінгазету треба присвятити червоним партизанам. І щоб завтра висіла на дошці, а то понам'ятаєте собі свої химери, - і руда комсорг, грюкнувши дверми, перекотилася куцим тілом через поріг, залишаючи в шкільній залі довгу мовчанку, яку колотили лиш її кроки, що

глухо лунали по порожніх коридорах все далі й далі. Щераз гомоном грякнули двері - останні.

Дівчата тяжко зітхнули. Було їх дванадцять дев'ятикласниць, залишених по науці для виготовлення шкільної стінгазети. Вони майже губилися в чорній, великій, пустій залі, в якій на катедрі блищала лиш мала нафтова лампа, що ніяк не могла собі порадити із темними сутінками, які повиповзали зо всіх боків.

- То що, хіба відробимо, врешті, цю панцину, - промовила мала Ліда. - Не порадиш!

Чорноока ~~Ліда~~ кивнула головою:

- Ти, Лідо, намалюй там якого чорта з зіркою на лобі на початку, а Кремль на кінці. Я буду ліпити вже віршило. А про „доблесність“ може ти що вимучиш, Галя?

Галя щось буркнула під носом та таки добула зшитка.

Підкручено лампу, і дівчата з неприхованою нехиттю взялися за працю.

- Ну, а лист „подяки“ червоним партизанам за „визволення“? - викрикнула нараз Галя. • Ви ж забули, що це найважливіше?

Дівчата переглянулися.

- Це, може, ти зробиш, Оксано, - відізвалася Неля.

Всі погляди затрималися на великоокій стрункій Оксані, що сиділа подальше.

Оксана збентежилася; уста в неї задрожали якось.

- Я?... Листа... подяки, - промовила вона, врешті, голосом, що ломився. - Я... мені сталінські бандити вбили щойно мого брата, повстанця... Я не знаю навіть, де його могила... • це додала вона ледви чутно.

По залі повіяло морозною тишею... Довго всі мовчали.

- А що, як би ми свою газету присвятили нашим, українським партизанам; вінка ж на мо-

гилу треба Оксаниному братові! - гострим голосом раптом кинула Ліда.

Як легко креслити горді постаті з тризубами на шапках, як легко виводити міражі копул Золотоверхого, як мило низати дзвінки рими на честь рідних героїв, лиш як важко знайти слів подяки за всі їхні чини, за жертви для нас, для України.

Не втішяться руда комсорг стінгазетою дев'ятикласниць.

" " "

- Пані Маріє! Чи довго ще оце „часливе життя“? - Я усточка в'юнків балетниці, у куцій крилатій спідничці, що зігнулася над зав'язуванням білим кашчем, гірко скривилася.

- Вчора знов закликаю мене начальни кадрів. І знову ці допити. Чому я живу сама? Чи вистачає мені зарплата? Що знаю про „провини“ мого арештованого батька, що для нього одиний рятунок - мої признання. Знову цей його крик, ці погрози і ці влєсливі слівця, вино і шоколад на столі. І цей підлий плунок, що скиглить вічно голодний. - Вона хотіла ще дось говорити, але довгостримувані сльози полилися рвучкою річкою, глибоку борозну в грубій верстві пудри й театральної шмінки, що покривала її лице. Вона хлипала, як та дитина.

Пані Маріє, що буде сьогодні вільною, нахилила над нею своє темне викривлене лице, помазане все грубими, сорокатиими мазками:

- Не плач, дитино, - прошептала вона. - Витримати треба. Гляди, переказувала вчора моя племінниця з підпілля: вони живуть і діють. Щодня в Україні нові битви і нові перемоги. Що я і ти? В цей час кров десь лється; десь вінчається перемога, відлітає, може, чесь кристалева життя. Українські повстанці... - та нетерпеливий, гострий дзвінок не дає їй

докінчити. Він кличе дівчину на сцену.

І піде вона на кінцях пальців, в'юнка, легка, звійна, як фата моргана. А там, як світ закрутиться, аж невидно стане грубих енкаведистів у перших рядах, як дійсність загубиться в тисячному крузі, як стане з барвистої, світляної мряки райдужна мрія, - їй здаватиметься, що вона в Київському Оперному танцює танок Перемоги українським героям-повстанцям.

" " "

Іван Іванович Жеребцов не має щастя. І фізіономія була в нього надиво погана, і начальство не злюбило, ще й ця його любя жіночка Любов Хведорівна така відьма, що світ не бачив; за щобудь зразу ж хвтається за туфлі і кидається на нього, як навіжена.

От так і тепер: вирвали його з Чехословачії, де він міг би вік прожити та наповнювати чемодати, і запроторили його в цю прокляту „бандеровську“ западню Україну; певно і згинуть тут прийдеться.

Такі гіркі думки не покидали Івана Івановича, коли, зістриг з авто, він сидів на горі чехословацьких чемоданів у малому гальцькому містечку, годуючи з пляшки свою найменшу „потіху“. Тим часом Любов Хведорівна веда гострий, покищо словний спір з грубою „здешною“ господинею /„наверно бандеровкою“/, яка ніяк не хотіла впустити новоприбулих „на квартиру“.

Як між ними скінчилося, того ми не знаємо. В кожному разі, увечері зібралися в „клубі“ всі представники місцевої ради, щоб гідно повітати нового голову райвиконкому.

На столі появилися оселедці і „водка“, була і „гармонка“ і „польське танго“: і співи були дораз голосніші, і тости щораз сміліші. Хто ж вижив би в „Западної“ без „водки“? Вона ж

"підвищує ідейний рівень", вона "наснажує на трудові перемоги", "організовує на безпощадну боротьбу" з "местним населенієм"; навіть барана у льва перемінить. Та й Іван Іванович тепер не боїться нічого; він високо над головою підносить стакан за перемогу над самими ба..., - та в цей час рука задрожала і брудний струмок виллявся по пом'ятій скатерці.

Десь цілком близько пронісся пронизливий постріл, за ним другий, третій...

- Бандерівці, - кинув хтось.

- Гасіть світло, барикадуємось, - додав інший досвідчений.

Ємть стало темно, а столи, столики, шафи, посунулися під двері, вікна. Запанувала мертва тиша. І на дворі було моторошно тихо.

Любов Хведорівна сварилась би з Іваном Івановичем, чого повіз її сюди, але з переляку не могла вимовити слова.

Сиділи так не знати, як довго. Крізь щілини вже відравався ранок. Десь в коридорі почулося важке ступання і дзвонення відрами. Якась рука натиснула клямку:

- Що за чорт? - пронісся здивований голос, коли двері не подалися.

Перший секретар партії пізнав прибиральницю, бабу Явдоху.

- Що тут діється, властиво? Свят, свят, свят... зачудовано закликала баба Явдоха, що стала, нарешті, на порозі.

- Це... це нічого... Це ми так потихеньки забавляємось, так, знаєте, культурно по-большевицьки, - непевно промирилась перший секретар.

- А бандерівці вже відійшли? - не втерпіла Любов Хведорівна.

- Які бандерівці? - видивилася баба Явдоха.

- Ми ж виразно чули постріли, - кинуло кілька голосів.

- Та які там бандерівці? Це Василь Задо-

рожний христини справляв, а його малий Панько .
постріляв трохи з корка за здоров'я своєї
найменшої сестри.

- - 0 - -

-

З м і с т :

	стор.
"Ми не хочемо вашої волі".....	1 -"
"Україно моя"	22 -"
"Я хочу риби"	23 -"
"Один із споминів"	31 -"
"У печерних людей"	32 -"
"Ми переможемо"	38 -"
"Підслухане і підглянене"	39 -"

- - 0 - -

Увага: Художнє оповідання „Ми не хочемо вашої волі“, поміщене в 3-му числі журналу „До волі“ і в 1-му числі журналу „За Україну“, відписувати з останнього журналу навіть при переписуванні 3-го числа „До волі“. Це тому, що в ньому перед тим, як воно було поміщене в 1 ч. „За Україну“, зроблено деякі поправки /правда, їх цілком мало/, яких немає в 3-му ч. „До волі“.